ИСКАНДАРОВА ГУЗАЛ ТУЛКИНОВНА
КУРБАНОВА ШАХНОЗА ИРКИНОВНА

ШАҲАР ЙЎЛОВЧИ АВТОТРАНСПОРТИДА ИШЛОВЧИЛАРНИНГ МЕҲНАТ ШАРОИТИ ВА КАСАЛЛАНИШ МОНИТОРИНГИ

Тошкент 2021

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ

«КЕЛИШИЛДИ»	**«ТАСДИҚЛАЙМАН»**
Фанни ривожлантириш бошқармаси бошлиғи	Фан ва таълим бош бошқармаси бошлиғи
т.ф.д.	т.ф.д., профессор
________ А.А. Сыдиков	________ У.С. Исмаилов
«8» ___10___ 2020й.	«08» ___10.___ 2020й.

KADRLAR BOSHQARMASI

ШАҲАР ЙЎЛОВЧИ АВТОТРАНСПОРТИДА ИШЛОВЧИЛАРНИНГ МЕҲНАТ ШАРОИТИ ВА КАСАЛЛАНИШ МОНИТОРИНГИ

монография

«Тасдиқланди»
ЎзР Соғлиқни сақлаш вазирлиги илмий фаолиятини мувофиқлаштириш бўлими
09. 10. 2020й
№ 8н-м/419

Тошкент - 2020й.

УЎК 349.24:61:005.584.1
КБК 51.244
И 79

Искандарова, Г.Т., Курбанова Ш.И.
Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг меҳнат шароити ва касалланиш мониторинги [Матн]: монография / Г.Т.Искандарова, Ш.И.Курбанова.-Тошкент: "HILOL MEDIA" МЧЖ, 2021-132 б.

Монографияда Тошкент шаҳридаги автокорхона ишчиларининг меҳнат шароитига гигиеник тавсиф берилган. Шаҳар йўловчи автотранспорти ишчиларнинг иш куни хронометражи ўрганилиб, уларнинг меҳнат шароитига гигиеник баҳо берилган. Асосий касбий гуруҳлардаги ишчилар меҳнатининг оғирлиги ва кескинлиги баҳоланган. Касбий гуруҳлар бўйича меҳнат шароитининг синфлари аниқланган. Асосий касбда ишловчи ишчиларнинг меҳнат шароитини ҳисобга олган ҳолда касбий хавф даражаси аниқланиб, автокорхонадаги ишчиларнинг функционал ҳолати ўрганилган, уларнинг меҳнат қобилиятининг вақтинчалик йўқотилиши бўйича касалланиш кўрсаткичлари таҳлил қилинган. Шу тариқа шаҳар йўловчи автотранспорт ишчиларининг меҳнат шароитларини оптималлаштириш ва иш жараѐнини тўғри ташкил қилиш, ишнинг оғирлиги ва кескинлигини камайтириш, меҳнат қобилиятини ошириш ва соғлиғини сақлашга қаратилган илмий асосланган профилактик чора-тадбирлар ишлаб чиқилган.

Монография ЎзР Санитария ва эпидемиология назорати давлат инспекцияси ходимларига ҳамда Тошкент шаҳридаги бир қатор автокорхона хўжаликлари фаолияти учун мўлжалланган.

Тузувчилар:

Г.Т.Искандарова - Тошкент Тиббиѐт Академияси,–Коммунал ва меҳнат гигиена кафедраси‖ мудири, т.ф.д., профессор

Ш.И.Курбанова - Тошкент тиббиѐт академияси**,** –Коммунал ва меҳнат гигиена кафедраси‖ доценти, т.ф.н.

Тақризчилар:

Н. Ж.Эрматов - Тошкент Тиббиѐт Академияси, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиена кафедраси мудири, т.ф.д., доцент

Д.М.Хаширбаева - Тошкент Фармацевтика институти, Тиббий ва биологик фанлар кафедраси доценти, т.ф.д

Тошкент Тиббиѐт Академиясининг –Илмий кенгаши‖ томонидан кўриб чиқилган ва чоп этишга тавсия этилган.

2020 йил 30 сентябрдаги № 3сон мажлислар баѐни

ISBN 978-9943-5890-7-0

© Г.Т.ИСКАНДАРОВА, 2021 й.
© HILOL MEDIA, 2021 й.

Тошкент Тиббиёт Академияси Кенгашининг 2020 йил 30 сентябрдаги 3-сонли баённомасидан кўчирма

Кенгаш раиси: т.ф.д., профессор Л.Н.Туйчиев
Илмий котиб: т.ф.д., профессор Г.А.Исмаилова
Қатнашдилар: кенгаш аъзолари (63 киши)

Кун тартиби:

4.Ўқув-услубий ва ўқув қўлланмалар тасдиғи

ЭШИТИЛДИ:

ТТА илмий котиби Г.А.Исмаилова сўзга чиқиб, Тошкент тиббиёт академияси Коммунал ва меҳат гигиенаси кафедраси мудири, профессор Г.Т.Искандарова ва т.ф.н., доцент Ш.И.Курбановалар томонидан ўзбек тилида тайёрланган «Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг меҳнат шароити ва касалланиш мониторинги» номли монографияси билан кенгаш аъзоларини таништирди ва тасдиқлаш учун овозга қўйди.

ҚАРОР ҚИЛИНДИ:

Тошкент тиббиёт академияси Коммунал ва меҳат гигиенаси кафедраси мудири, профессор Г.Т.Искандарова ва т.ф.н., доцент Ш.И.Курбановалар томонидан ўзбек тилида тайёрланган «Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг меҳнат шароити ва касалланиш мониторинги» номли монографияси тасдиқлансин.

Кенгаш раиси: Л.Н.Туйчиев

Илмий котиб: Г.А.Исмаилова

Илмий котиб
аслига тўғри: Г.А.Исмаилова

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI TIBBIYOT AKADEMIYASI TOSHKENT

ШАРТЛИ БЕЛГИЛАР, БИРЛИКЛАР, СИМВОЛАР ВА ТЕРМИНЛАР

АБ	- артериал босим
АКТК	- аниқ кўриш турғунлик коэффициети
ВМҚЙ	- вақтинчалик меҳнат қобилиятини йўқотилиши
ДавСтан	- Давлат стандарти
ДБ	- диосталик босим
ДПМ	- даволаш профилактика муассасалари
ЁТКЎКЧ	- ѐруғлик тебранишларини кўз орқали ўтишини критик частотаси
КАЎҚ	- кўриш анализаторининг ўтказиш қобилияти
КМР	- кўриш мотор реакцияси
МАТ	- марказий асаб тизими
НЦД	- нейроциркулятор дистония
ПБ	- пульс босими
ПТ	- пульс тезлиги
РЭД	- рухсат этилган даража
РЭМ	- рухсат этилган миқдори
СанҚ ва М	- санитар қоида ва меъѐр
СБ	-систолик босим
ТЁК	- табиий ѐруғлик коэффициенти
ЭБ	- эшитиш бўсағаси
ЭМР	- эшитиш мотор реакцияси
ЭЧ	- эшитиш чегараси
ЮЗХ	- юракнинг зарбалик хажми
ЮҚТС	- юрак қон томир системаси
ҚДХ	- қонинг дақиқалик хажми
ҚМҚ	-қурилиш меъѐр қоидалари

МУҚАДДИМА

Аҳоли учун транспорт хизматининг тутган ўрни ва унга талабнинг ортиб бориши, саноат марказларининг шаклланиши, шаҳарлар инфраструктурасини комплекс ривожлантириш, аҳоли учун транспортдан оммавий фойдаланишни мумкинлиги кабилар билан белгиланади [5. 9].

Республикамиз аҳолисига транспорт хизмат кўрсатишни такомиллаштиришнинг замонавий йўналиши ўз ичига иқтисодий фойдали ва экологик тоза турларини комплекс ривожлантиришни ўз ичига олади, бу эса транспорт воситаларининг атроф муҳитга таъсирини камайтиришдаги давлат сиѐсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади Шаҳар йўловчи автотранспорти ходимларининг асосий вазифаси фуқароларнинг ташишга бўлган эҳтиѐжини қондириш, шаҳар йўловчи транспортининг бир маромда ишлашини ташкил этиш, йўловчиларга хизмат кўрсатиш сифати ва маданиятини ошириш, йўловчиларни ҳаѐти ва соғлиғи хавфсизлигини, транспорт воситалари ҳаракатининг хавфсизлигини, шунингдек атроф муҳитни мухофаза қилиш талаблари бажарилишини таъминлашдир. Сўнгги йилларда Давлат томонидан автомобиль транспорт тизимини янада такомиллаштиришга қаратилган кўпгина дастурлар ва қарорлар қабул қилинди

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 20 мартдаги ПФ-5971-сонли ―Автомобиль транспортини бошқариш тизимини янада такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисида‖ги қарори, ―Аҳолига транспорт хизмати кўрсатиш ҳамда шаҳарлар ва қишлоқларда автобусларда йўловчилар ташиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида‖ 2017 йил 10.01.2017 йилдаги ПК- 2724-сонли қарори, ―Шаҳар йўловчилар транспорти тўғрисида‖ 25.04.1997 йилдаги 419-сонли Ўзбекистон Республикасининг қонуни ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъѐрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда мазкур монография муайян даражада хизмат қилади.

МУНДАРИЖА

МУҚАДДИМА………………………………………………… 4

1-Боб. МУАММОЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ ҲОЛАТИ........... 5

1.1. Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг меҳнат шароитларини ўзига хос гигиеник хусусиятлари....... 5

1.2. Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг функционал ҳолатларини ўрганиш бўйича ўтказилган физиологик тадқиқотлар тахлили.. 10

1.3. Корхоналарда ишловчи ишчиларнинг касалланишини ўрганиш ва тахлил қилиш... 19

2-Боб. АВТОКОРХОНАДАГИ ИШЧИЛАРНИНГ МЕҲНАТ ШАРОИТИГА ГИГИЕНИК ТАВСИФ... 26

2.1. Ҳайдовчиларнинг иш жараёнини ташкил қилишнинг хусусиятлари ва автокорхонанинг автотаъмирлаш цехларидаги технологик жараёнга таъриф.................... 26

2.2. Йилнинг илиқ ва совуқ даврлари учун етакчи ишлаб чиқариш омилларига гигиеник тавсиф.......................... 29

2.2.1. Ишлаб чиқаришда шовқинни гигиеник баҳолаш....... 29

2.2.2. Иш жойлар ҳавосида чангланганлик ва газланганликни гигиеник баҳолаш............................. 33

2.2.3. Ишлаб чиқаришда микроиқлимни гигиеник баҳолаш.. 37

2.2.4. Ишлаб чиқаришда ёритилганликни гигиеник баҳолаш.. 43

3-Боб АСОСИЙ КАСБ ГУРУҲЛАРИДА ИШЛОВЧИ ИШЧИЛАР ОРГАНИЗМИНИНГ ФУНКЦИОНАЛ ҲОЛАТИНИ ЎРГАНИШ... 49

3.1. Шаҳар йўловчи автотранспортида ишловчиларнинг иш куни хронометражи ва уларнинг меҳнат жараёнини гигиеник таърифи...49

3.2. Тадқиқот ўтказилаётган корхонада асосий касбий гурухлардаги ишчилар меҳнатининг оғирлиги ва кескинлигини баҳолаш...53

3.3. Тошкент шаҳридаги автокорхоналарда ишловчиларни функционал ҳолатини ўрганиш................................... 62

3.3.1. Юрак қон-томир тизими ва иссиқлик алмашинуви жараѐни кўрсаткичларининг ўзгаришини тавсифи 62
3.3.2. Ишчиларда марказий асаб тизимидаги ўзгаришларни ўрганиш.. 66
3.3.3. Кўриш ва эшитиш анализаторларини функционал ҳолатини текшириш... 70
3.3.4. Ишловчилар организмида нафас олиш тизими ва харакат функциясининг тавсифи……………………… 73
4-Боб АСОСИЙ КАСБДАГИ ИШЧИЛАРДА КАСБИЙ ҲАВФ ДАРАЖАСИНИ АНИҚЛАШ 77
4.1. Асосий касбдаги ишчиларнинг меҳнат шароитини синфини ҳисобга олган ҳолда касбий хавф аражасини аниқлаш.. 77
4.2. Ишчилар саломатлигида нисбий хавфнинг гигиеник мониторинги 79
5-Боб. АВТОКОРХОНАЛАРДА ИШЛОВЧИЛАРНИНГ ВАҚТИНЧАЛИК МЕҲНАТ ҚОБИЛИЯТИНИ ЙЎҚОТИЛИШИ БЎЙИЧА КАСАЛЛАНИШ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ ТАХЛИЛИ......................... 83
ХОТИМА.. 95
ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ 105
ИЛОВАЛАР 108

ИСКАНДАРОВА ГУЗАЛ ТУЛКИНОВНА
КУРБАНОВА ШАХНОЗА ИРКИНОВНА

ШАҲАР ЙЎЛОВЧИ АВТОТРАНСПОРТИДА ИШЛОВЧИЛАРНИНГ МЕҲНАТ ШАРОИТИ ВА КАСАЛЛАНИШ МОНИТОРИНГИ

монография

Нашриѐт муҳаррири — Шерзод САЙДАЛИЕВ
Мусаҳҳиҳ — Мафтуна ЮСУПОВА
Техник муҳаррир — Абдуроззиқ ИСМАТОВ
Саҳифаловчи — Анвар СОЛИЕВ

“HILOL MEDIA” НАШРИЁТИ

Босиш учун топширилди 14.01.2021 й. Босишга рухсат берилди 19.02.2021 й.
Бичими 60x84/16. Times New Roman гарнитураси. Офсет босма усулида чоп этилди.
Офсет қоғози. Шартли босма табоғи — 8.9 б.т. Адади 100 дона.
Буюртма №24. Баҳоси келишилган нархда.

ТТА босмахонасида чоп этилди.
Корхона манзили: 100048, Тошкент шаҳри,
Махтумқули кўчаси, 103-уй.